

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 189. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540296682048/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Noter

Herr Panthakaks Historie

- 9 *navnlig*: ved navn. – *Panthakak*: af græsk: pånta kaká, alt er ondt; jf. Ewalds egen forklaring s. 33. – *Canalen*: kanalen omkring Christiansborg Slot. – *Spanske Kappel(r)*: et strafferedskab bestående af en trætonde, der blev sat ned over synderens overkrop, idet hovedet stak ud gennem et hul foroven. Synderen måtte derefter vandre rundt i byens gader under opsyn. – *Lectier*: forelæsninger. – *Jøde*: ofte pengeudlåner eller ågerkarl. – *Bi-Ord*: her adjektivet (tysk: Beiwörter).
- 10 *Epicureer*: tilhænger af den græske filosof Epikur (341-270 f.Kr.), hvis tankning kredsede om betingelserne for sjælelig lykke. I banaliseret betydning (som her): livsnyder. – *F****: Ewald har oprindeligt skrevet Friedrichsstadt, navnet på en by ved Ejderen, men siden retoucheret det. – *Hals-Eener*: ærmer af fint lærred, som kun dækkede underarmene. – *et andet Menneske*: et normalt, sundt menneske.
- 11 *paatvang sig hende*: trængte sig ind på hende. – *rette Kyllingers* (nemlig under Guds vinger). – *de sidste Tider*: tiden umiddelbart før verdens undergang. – *kyssede*: kyssede. – *Marchlandene(s)*: marsklandene, den sydvesttyske Vadehavskyst.
- 12 *billig*: rimelig. – *taug*: net.
- 13 *Perioder*: sætningskæder. – *laconisk*: kortfattet. – *fortryder*: ærgret. – *Vittighed*: intelligens. – *Spekthøker*: spækhøker, viktualiehandler. – *deponerer*: bliver student. – *finde vi vel Raad hertil*: får vi nok lejlighed dertil (nemlig til selv at træde frem i teksten).
- 14 *Værklager og Herzens Seufzerlein*: Jammerklager og Små Hjerteruk, titler på datidens vidt udbredte andagtsvers og rimede bønner. – *et Sodoma*: en syndig by, iflg. 1. Mosebog kap. 19 besluttede Gud at udlette byerne Sodoma og Gomorra som straf for indbyggernes syndighed. Den gudfrygtige mand Lot og hans familie, som boede i Sodoma, fik dog lov til at forlade byen før katastrofen. – *Lucifers Døtre*: djævelens døtre. – *forvendte*: abnorme. – *Zoar . . . paa Loths Forbøn*: Da den gudfrygtige Lot forlod Sodoma (jf. ovenfor), havde han svært ved at gå og kunne kun nå til en lille by i nærheden. Denne by, som siden kaldtes Zoar, skånedes Gud på Lots forbøn. – *som Korah og Datan*: Iflg. 4. Mosebog kap. 16 blev Korah og Datan opslugt af jorden, fordi de gjorde oprør mod Moses under israelitternes ørkenvandring. – *(Silke-)Adriener*: egentlig andriener, vide, fodlange damekjoler. – *Peccadill*: lille synd. – *soeret*: svoret. – *Sentenser*: sætninger, også bibelsteder. – *en fiddkommen Job*: en ulykkelig sortseer. Job (i Jobs Bog, Gamle Testamente) er en from og lykkelig mand, som Gud trind-

- Jerud sætter på prøve ved at lade alle tænkelige ulykker hjemsoge ham. Job bliver først bitter over den grusomhed og ondskab, som han nu ser omkring sig, men opgiver siden at gå i rette med Guds vilje og genvinder da sin lykke.
- 15 *en ubeguem Materie*: et uegnet stof. – *vitig*: intelligent, forstandsklar. – *Sions ... Aarvaagenhed*: det stridende Jerusalems årvågenhed (Sions datter er bibelsk billedtale for Jerusalem), omtrent: Guds børns vågne beredskab mod det onde. – *Salomo*: Davids søn og efterfølger som konge over Israel, død ca. 930 f.Kr. Berømt for sin visdom. Iflg. overleveringen forfatter til bl.a. Prædikerens bog i Gamle Testamente, hvor altings forfængelighed udpensles.
- 16 *Hoved-Tøj*: hovedtøj, hovedpynt. – *det femte Bud*: Du må ikke slå ihjel, jf. 2. Mosebog kap. 20. – *Cananæerne*: kana'anæterne, et folk som Gud iflg. 5. Mosebog kap. 7 påbød israelitterne at udrydde. Han advarede dem samtidig mod at overtage ks falske gudsyndelse. – *Cartousche*: Louis Dominique C. (1693-1721), fransk røverhøvding. – *Aretin*: Pietro Aretino (1492-1556), italiensk forfatter, bl.a. af de pornografiske *Ragionamenti* (*Hetersamtaler*), 1534-36. – *Edelmann*: Johann Christian E. (1698-1767), tysk forfatter af rationalistisk prægede, antikirkelige skrifter.
- 17 *Jomfrue Slip-slip*: figur i Henry Fieldings (1707-54) roman *Joseph Andrews* (1742). En nævnis og hyklerisk kammerjomfru. – *den Væder-Stygghelighed*, – – – *som Lots Døtre begik*: blodskam. Iflg. 1. Mosebog kap. 19 var Lot alene med sine to døtre efter ødelæggelsen af Sodom og Gomorra (se n.t. s. 14). Døtrene drak da Lot fuld og sov hos ham på skift for at blive be-svangret.
- 18 *klæde sit Barn ud i Fandens Lignelse*: i folkelige fremstillinger optræder Fanden tit som junker, iført baret med vajende hantjer, jf. Goethes *Faust*, 1. del vers 1538. – *Hanvej*: hanvej, bedragen ægtemand. – *Beelzebub*: Beelzebub, djævelen. – *Staaevær*: stavær, en høj og stiv genstand, her åbenbart et hovedtøj. – *Vi vil ... tilbage*: hentydning til Lots historie i 1. Mosebog kap. 19 (se n.t. s. 14). På trods af Guds forbud vendte Lots hustru sig om for at se Sodomas ødelæggelse. Som straf blev hun forvandlet til en saltsøtte. – *Sæt(tet)*: hovedtøj, som blev sat op med nåle.
- 19 *Til Pølen og Puten*: til pølen og huller, dvs. helvede. – *betænksom i*: tovende med hensyn til. – *ljerlingagtig*: kællingeagtig.
- 20 *Madame Kuchleins Haand ...*: hentydning til 1. Mosebog kap. 16, hvor Gud siger om Ismael, at hans hånd skal være imod alle og alles hånd imod ham.
- 21 *et Aftryk, af den store Menniske-Ven*: et træk i Panthakaks sjæl, som genspejler Jesu sindelag. – *Philantroper*: godgørende mennesker.
- 22 *naldstrefei*: strøget ned. – *Kortee*: kvarter. – *Tubus*: latin: rør, her stjerne-kikkert. – *nunde Taarn*: Rundetårn i København rummede på Ewalds tid, som i dag, et astronomisk observatorium. – *altfor hellige, ...*: for hellige til at bryde sig om lærdom.
- 23 *Bejtere*: embedsmænd. – *salle af Fornuftien*: var rationalister, altså ugude-